

Mikrofilmlap a könyvtárak fennmaradásáért

A cikk szerzője azt javasolja, hogy a nyomtatott dokumentumokat (könyveket, jelentéseket, folyóiratokat stb.) a könyvtárak fokozatosan helyettesítsék mikrofilmlappal. Ez a folyamat nem új, de mostanában észrevehetően meggyorsult. A *British Library Lending Division (BLLD)* ma már évente 100 ezernél több dokumentumot szerez be ebben a formában.

Sok könyvtáros szívesebben veszi a mikrofilmet tekercs formájában, ugyanakkor a használók inkább a mikrofilmlapot részesítik előnyben. Amikor a *Consumers' Association* mikrofilmes rendszert javasolt könyvtárai számára, azok a használók, akik a tekercsfilmet már régebben ismerték, elleneztek ezt, ugyanakkor készséggel elfogadták a mikrofilmlapot. Más vizsgálatok szerint a használót zavarja a tekercsfilmből való kinyitásakor a képernyőn keletkező villogás. A mikrofilmlapnál hasonló probléma nem jelentkezik. Ez a tapasztalat már kihat a mikropublikációkra is: 1976 eleje óta az amerikai doktori disszertációk mikrofilmlapon rendelkezhetők meg.

A szakkönyvtárak és információs központok természetesen egyre nagyobb mértékben gyűjtenek saját előállítású mikrofilmlapokat is. Nagyon alkalmas forrás ehhez a könyvtárak sajtókiadvány-gyűjteményei, broszúrák, belső jelentések és a levelezés. Az ilyen dokumentumok sokszor frissebbek, aktuálisabbak és értékesebbek, mint a könyvformában megjelent anyagok. A *Consumers' Association* könyvtáraiban mindaddig nagy gondot okozott a dokumentumok kezelése, míg be nem vezettek egy tasakos mikrofilmes rendszert. Számos sajtókiadványt, broszúrát mikrofilmeztek, s a filmcsíkot tasakolva, szakrendben tárolják. Az eredeti dokumentumokat ezután selejtezték.

Mikrofilmezés nélkül a nyomasztó helyhiány miatt a másolás nélküli selejtezés és más könyvtárak állományára való támaszkodás lett volna az egyetlen lehetőség. Csakhogy a mikrofilmezés és tasakolás átlagos költsége 25 penny, míg a BLLD szolgáltatásainak díja átlag 60 penny.

Logikailag a következő lépés a könyvtár katalógusainak mikrofilmlapra vétele lesz, remélhetőleg COM-technikával. A *Bath University* tapasztalatai szerint a használók szívesebben fogadják a mikrofilmlapot, mint a tekercsfilmet.

A felvevő és tasakoló berendezéseken kívül szükség van a könyvtárban egy mikrofilmlap olvasó- és egy diazo-másoló berendezésre is. A rendszer megfelelő működéséhez ugyanis elengedhetetlen az olvasóberendezés ott, ahol általában használják a dokumentumokat, továbbá másolási lehetőség, amellyel a használó a mikrofilmlapot megkaphatja.

Az eredeti mikrofilmlap nem kölcsönözhető, ezt tűzbiztos szekrényben őrzik. Ha a használó kéri a mikrofilmlapot, akkor arról diazo másolatot kap. Így a

használók is kialakíthatnak gyűjteményt, a felvételezés és tárolás költségei nélkül.

Mindehhez természetesen olcsón megvásárolható mikrofilmlap-olvasókészülékek kellenek. Joggal feltételezhető, hogy a jövőben szinte minden íróasztalon lesz mikrofilmlap olvasó-berendezés a telefonhoz hasonlóan. Otthoni használatra hordozható olvasókészülékek szükségeseek.

Ilyen körülmények mellett a használók ellenállása mítosznak fog bizonyulni. Az ellenállás leküzdéséhez azonban az is szükséges, hogy a könyvtáros higgyen a rendszerben és bizonyítani tudja annak előnyeit:

- nincs szükség kölcsönzési nyilvántartásra, a könyvek és folyóiratok visszaosztására;
- a könyvtári katalógus könnyen másolható, a használók saját katalógussal rendelkezhetnek;
- nincs szükség a lejárt kölcsönzések reklamálására;
- nincs lehetőség lapok kitépésére, ábrák kivágására (a film megcsonkítására);
- elkerülhető a költséges fénymásolás, a diazo-másolás sokkal gyorsabb;
- csökkennek a postaköltségek, jelentős a helymegtakarítás;
- a dokumentumok könnyebben hozzáférhetőkké válnak;
- csökkennek az állomány esetleges mozgásával járó költségek, s a biztonság is nagyobb lesz.

Ha a mikrofilmlap-könyvtárnak ennyi előnye van, vajon miért nem terjedt el jobban? A válasz egyszerű: mindeddig jövedelmezőbb volt a hagyományos kiadói tevékenység; ugyanakkor az ember alapvetően konzervatív, s mindaddig nem fogad el változást, ameddig erre valami nem kényszeríti.

Az utóbbi években négy olyan területen következett be áremelkedés, ez több előrelátó könyvtárost arra indított, hogy a mikrofilmet a gazdasági problémák megoldásának eszközeként vegye számításba. Ilyen volt: a könyvtári alapterület költségének növekedése; a munkaerő drágulása; a publikációs költségek emelkedése (elsősorban a papírárok emelkedése miatt); a postai szállítási költségek növekedése. Ez a négy tényező a könyvtárak jövőbeni tevékenységének radikális változására fog vezetni.

A jövőben már fel sem merül, hogy egy könyvtár megengedheti-e magának alapterülete bővítését. Jó ideig nem várható új könyvtárpépületek építése sem, s így a könyvtár vagy elfogadja a mikrofilmet, vagy megszünteti állományának gyarapítását.

A kiadási költségek növekedése nemcsak a könyv- és folyóiratárak emelkedésében, de az újonnan megjelenő címek számának határozott csökkenésében is tapasztalható. Néhányan ebből azt a következtetést vonják le, hogy véget ért az információrobbanás. A valóság azonban más. A kutatások tovább folynak, s az eredményeket publikálni és terjeszteni kell. Az egyetlen megoldás a

mikropublikáció. Erre pl. az angol *Chemical Society* rá is jött, amikor referáló folyóiratát mikrofilmlapon indította meg. Az állománygyarapítási keretek csökkenése miatt kevesebb pénz jut a drága kiadványok beszerzésére, így kevesebb könyv is jelenik meg, a mikropublikáció viszont olcsó. Ha a kiadók mikrofilmes kiadványaikból is nagyobb példányszámot adnának ki, az egyes példányok ára ésszerű szintre csökkenhetne.

A postai költségek emelkedése érezhető a BLLD új díjszabásán is. A szállítási költségek növekedésével együtt megszűnt a tárolótér bővítésének lehetősége is. Ezért a mikrofilmezés az egyetlen megoldás a könyvtári szolgáltatások színvonala csökkenésének elkerülésére.

A munkabérek emelkedése egyelőre erősen korlátozott, de a könyvtári munkák zöme a jövőben is munkaigényes marad, így a gazdasági korlátozások hatására a betöltetlen munkahelyek számának növekedése várható. A nem-kölcsönzéses mikrofilmlap-rendszer ugyanakkor jelentős munkaerő-megtakarítást tesz lehetővé.

A könyvnyomtatás feltalálása után a gazdasági előnyök döntöttek a nyomtatott könyv javára, a könyvtárosok által addig jobban kedvelt kéziratok ellenében. Azonban a 19. században már súlyos teher nehezedett a nyomtatásra, egyrészt a megnövekedett népesség, az írni-olvasni tudás elterjedése, másrészt a főiskolák és egyetemek alapítása, illetve szaporodása miatt. Ekkor forradalmasodott a papírgyártás, a nyomtatás, a kötészet, s a század vége felé megkezdődött a gépi szedés alkalmazása.

Ahogy a kéziratos könyvet, – túlságosan drága volta miatt – helyettesítette a nyomtatott könyv, úgy ez utóbbi helyett kerül sor a mikrofilmre, mert ez olcsóbb, gazdaságosabb.

Úgy tűnik, sok könyvtáros éppen olyan irracionális álláspontot foglal el a mikrofilmlappal kapcsolatban, mint azt régi bibliofilek tették a nyomtatott könyvekkel. A változás azonban inkább fokozatos, mint ugrásszerű lesz.

[THOMAS, P. A.: *Microfiche for the survival of libraries*. = *Reprographics Quarterly*. 9. köt. 4. sz. 1976. p. 148–151.]

(Sárdy Péter)

A CIM-rendszer és az információs ciklus

A *National Reprographic Center* hét évvel ezelőtt tartotta Angliában az első COM-szemináriumot. Akkoriban igen kevés COM-rendszer működött és kevés cég gyártotta ezeket a berendezéseket. A téma iránti érdek-

lődés azonban gyorsan nőtt, s a szeminárium hatására a kereskedelmi forgalom is jelentősen emelkedett.

Az 1977-es év hasonló szerepet játszhat a CIM (*Computer Input Microfilm*) tekintetében. A működő CIM-rendszerek száma jelenleg még csekély, éppúgy a gyártó cégek és szolgáltatások száma is. Ez az eljárás ugyanis újabb, lényeges technológiai folyamatot teremthet. Ahogy a COM új technológiát biztosított a géppel olvasható adatok emberi szemmel olvashatóvá tételében, a CIM fordított irányú átalakítással teheti teljessé a technológiát. Angliában működik a világ egyik legelső CIM-rendszere, a *Department of Health and Social Security* (Egészségügyi és Társadalombiztosítási Minisztérium) keretében, s ez felbecsülhetetlen lehetőséget nyújt a CIM különféle tájékoztatási alkalmazási lehetőségeinek értékelésére.

[CIM and information re-cycling = *Reprographics Quarterly*, 10. köt. 1. sz. 1976–77. p. 3.]

Mikrokiadványok

A Library Technology Reports mikrofilmlapon

A *Library Technology Reports*, az Amerikai Könyvtáros Szövetség (ALA) kéthavonta megjelenő szemléje a jövőben mikrofilmlap formájában is hozzáférhető *The Sourcebook of Library Technology* címmel. Évente jelenik meg s 1965-től a tárgyévig kumulálva tartalmazza a folyóiratban megjelent cikkeket. Az 1976. évi kiadás az 1965–1975 évek anyagát tartalmazza 30 mikrofilmlapon, tokban, nyomtatott tartalomjegyzékkel és indexszel. Ára 50 dollár.

* * *

A Library of Congress kiadványai mikrofilmen

A jövőben mikrofilmen lesz hozzáférhető az LC két kiadványa: *Library of Congress Subject Headings in Microform* és a *Register of Additional Locations*. Mindkettő géppel olvasható formáról, COM-technikával készül. Az előbbi negyedévenként jelenik meg mikrofilmlapon (45 lap, 40 dollár évente) vagy 16 mm-es tekercsfilmen (185 dollár). A második kiadvány kb. 1,8 millió cím leltáradatát adja (*National Union Catalog* 114–18. kötetei és újabb leltárhelyek), mikrofilmlapon (150 lap, 35 dollár) vagy 16 mm-es (95 dollár).

[*Micrographics Today*, 11 köt. 2. sz. 1976. p. 31.]

